

MEXIKÓ VALLÁSELLENES TÖRVÉNYHOZÁSA.

EURÓPAI mértékkel nehéz Mexikóban mérni. Európai gondolkozással nehéz megérteni a mexikói eseményeket. Ez az ország, amely majd kétmillió négyzetkilométernyi területével nagyobb, mint Német-, Francia-, Spanyolország és Itália együttvéve, amelynek aránylag gyér (15 és félmillió főnyi) lakossága még korántsem aknázza ki gazdag természeti kincseit, most újból ádáz belső küzdelem színhelye, amely felemészti az állam erkölcsi és anyagi erőit és az erőszaknak és elkeseredettségnek oly légkörét teremti meg, hogy abban minden normális állami fejlődés lehetetlen. Egészen csodálatos és sokszor hihetetlennek tetsző az a kép, amely a mexikói kérdés gazdag és érdekes, de sajnos, nehezen hozzáférhető irodalmából élénk tárul. Alexander von Humboldt már a múlt század elején az ellentétek országának nevezte Mexikót és a mai helyzet azt mutatja, hogy azóta az ellentétek csak élesedtek. A mexikói forradalmaknak és polgárháborúknak tengelye a harc a katolikus egyház körül. Jelen tanulmányunkban kerülni kívánjuk a felsorolását azoknak a bizonyított rémtetteknek, amelyek a mexikói viszonyok borzalmasságát mutatják, hanem csupán a katolikus egyház elleni küzdelem jogi történetét szeretnénk vázolni és megkíséreljük ismertetni a jelenlegi üldözés törvényi alapjait és azt a hatást, amelyet ezen rendelkezések életbeléptetése Mexikóban keltett.

A mexikói spanyol uralom (1519—1821) a történészek részéről igen kemény bírálatban részesült, főleg Cortez Ferdinánd alkirály személye miatt, akiben valóban eredetien egyesült a vakbuzgó hit a mérhetetlen kapzsisággal. De objektív írók nem ítélik el feltétlenül ezt a kort, meglátják benne a spanyolok érdemeit is¹ és ma már nem áll helyt az a vád sem, mintha a katolikus hittérítők intézményesen a bennszülött lakosság kizsákmányolására és elpusztítására törekvolna.² A mexikói katolikusellenes mozgalom végső okát nem is lehet a spanyol kor hibáiban keresni, amit bizonyít az is, hogy a függetlenségi harcok idején egyházellenes irányzat még nem jelentkezett, sőt a függetlenségi mozgalom első vezére egy pap volt, a kreol Hidalgo y Costillas Miguel, akinek a lelkes nép a „függetlenség atyja“ nevet adta. Sokkal találóbbnak tetszik Echeverria azon megállapítása, hogy

¹ Lásd: A. von Humboldt. Versuch über den politischen Zustand des Königreiches Neu-Spanien. Tübingen 1809, valamint a gazdasági szempontból igen érdekes könyvet: J. E. Wappaeus. Handbuch der Geographie und Statistik des ehemaligen spanischen Mittel- und Südamerika. Leipzig 1863—70. 59—69. lap.

² Lásd: Mariano Cuevas S. J. História de la Iglesia en Mexico. Tlalpam 1922—24. A mi szempontunkból az eddigi megjelent kötetekből leginkább a második érdekel.

a vallásos konzervatívok makacsabban ragaszkodtak eleinte a spanyol uralomhoz, majd pedig a monarchikus államformához, mintsem az a katolicizmusnak hasznos lett volna.¹ És így az előbb függetlenné, később végérvényesen köztársasággá lett Mexikóban a konzervatívok népszerűtlensége magával hozta a diadalmas demokraták és liberálisok egyházellenes törekvéseit is.

A függetlenséggel a szakadatlan forradalmak kora köszöntött Mexikóra. 1821-től 1877-ig 36-szor változtatták meg az alkotmányt és ugyanezen idő alatt 72 államfője volt az országnak, köztük két császár. Az állandó polgárháborúk ezen korában kezdődött az egyházellenes mozgalom is, amely a század közepén az egyház és állam szétválasztásához vezetett. Diaz hosszú és erőskezű diktatúrája, mely 1877-től kis megszakítással 1910-ig tartott, nyugalmat teremtett; a katolikusok ugyan egyáltalán nem jutottak a közéletben szóhoz, de nem is zaklatták őket. Az ország pedig igen fellendült, különösen gazdasági téren. Diazt ismét forradalmak követték, amelyekben már feltűnik a kegyetlen rablóvezér: Villa, az indiánok és a Vörös Gárda élén Obregon, délen pedig Zapata és a mindnyájuknál ravaszabb Carranza is. Ezek pedig szövetkezve az ellen, aki éppen a hatalmon volt, állandó csataterre tették Mexikó földjét és a világháború egész ideje alatt nyugalanságban tartották az országot. Carranza ügyvéd-ravasz-sága végül is megszerezte kormányzatának az U. S. A. elismerését. Röviddel ezután 1915-ben a „fanatizmus kiirtása“ jelszó alatt erős egyházüldözés kezdődött,⁸ amelyről azonban a háborúban küzdő Európa jóformán semmit sem tudott meg. Ennek csúcspontját az 1917 évi Queretaro városról elnevezett alkotmány jelentette. De nemsokára, 1919 február 5-én megtörtént Carranza nagy pálfordulása, amikor szinte máról holnapra megszüntetett minden üldözést. Erre igen súlyos okok készítették, elsősorban az ország tarthatatlan gazdasági állapota, továbbá az, hogy szüksége volt az ország katolikus lakosságára az északi és déli államok lázongó tábornokaival szemben és főleg Mexikó külpolitikai helyzetének jelentős meggyengülése. A világháborúban semleges Mexikó ugyanis állandóan a német győzelemre számított és a központi hatalmak összeroppanásával minden külpolitikai terve összedült,³ holott Carranza még 1918 nyarán is egy német-mexikói betörésről álmodozott az U. S. A. területére. Azonkívül a párizsi béketárgyalások idejében éppen a Queretarói alkotmány miatt sokan elleneztek Mexikó felvételét a Nemzetek Szövetségébe. Ezek az okok bírták rá Carranzát, hogy az 1917-es alkotmány sérelmes szakaszait már 1919 elején, mint „időszerűden fanatizmust“ hatályon kívül helyezze. Meg is szűnt az üldözés azonnal, kivéve Sonora államot, amelynek akkori kormányzója Calles, a köztársaság mostanig volt elnöke rendüledenül folytatta a katolikusok elnyomását. Carranza nemsokára el is esett egy utcai harcban, amelyet az új lázadók Obregon és Calles ellen folytatott. Egy átmeneti elnök után Obregon lett az államfő, akinek megválasztásánál jelentős szerepe volt Fletchernek, az U. S. A. akkori mexikói

¹ Lásd: José Echeverria: *Dér Kampf gegen die kath. Kirche in Mexico in den lemen 13 Jahren.* 1927. M. Gladbach. 22. I.

² Lásd: T. E. Gibbon: *Mexico under Carranza.* Garden City. Newyork 1919.

³ Lásd: ABC. Mexikói újság, 1918 december 14. számát.

követőinek, sikerült is neki nagy olaj- és bányakoncessziókat biztosítani hazája számára, úgyhogy 1920-ban Mexikó olajtermelésének 80%-a az Egyesült-Államokba ment. De mivel a mexikóiak védeni akarták gazdasági érdekeiket, még ugyanazon évben megszakította az Unió a diplomáciai összeköttetést és azt csak 1923-ban vette fel újból, részint, mert gazdasági érdekeinek érvényesítését meglehetősen sikerült biztosítani, másrészt pedig, mert nem akarta a közelgő elnökválasztást távolból szemlélni.

1924 június 6-án megválasztották Obregon kijelölése alapján elnökké Calles Plutarc Éliást. Calles atya zsidó, anyja telivér indián volt, ő tanítóból lett szocialista agitátor és szabadkőműves vezér, kezdeti szereplését, mint Sonora kormányzója kezdte meg és időközben több forradalomban volt aktív szerepe. Politikai nézeteit Carranzától és Obregontól örökölte, de tervszerűség és makacosság szempontjából felülmúlja elődeit. Cselekedetei mögött szinte beteges gyűlöletét látjuk a polgári világrendnek és szinte fanatikus hitét az erőszakos forradalmi törekvések győzelmének. Néhány hónappal elnökké választása után életbeléptette a Queretarói alkotmány hatályon kívül helyezett szakaszait és ezeknek szigorú végrehajtására utasította a kormányzókat. 1926 derekán pedig megalkotta a híres Calles-törvényt, amely életbelépésével hivatva volt véglegesen megsemmisíteni a mexikói katolikus egyházat. Itt érte el tetőpontját a mexikói egyházpolitikai harc, amely azóta is lankadatlanul folyik és eszközeiben oly éles, hogy ritkítja párját a történelemben.

A HARMINCHÁROM szakaszból álló Calles-törvény részben szó szerint megismétli a Queretarói alkotmány egyházellenes rendelkezéseit, részben kiegészíti azokat. A főkülönbség köztük az, hogy míg az alkotmánytörvény csak rendelkezik, addig a Calles-törvény ugyanezeket vagy a megszigorított rendelkezéseket erős büntetések szankciójával látja el és amint alább kitűnik, a vallásos élet majdnem minden megnyilatkozását közönséges bűncselekményként kezeli. Sajnos, mind a Queretarói alkotmánynak,¹ mind a Calles-törvénynek² a szövegezése oly hosszadalmas, jogi frazeológiája oly bőbeszédű, hogy a szó szerinti idézésről a legtöbb helyen le kell mondanunk. Nem haladhatunk azonkívül a Calles-törvény 33 szakaszának számszerinti sorrendjében sem, mert a törvény rendelkezéseinek egymásutánja logikátlan. A Queretarói konstitúció megfelelő rendelkezéseivel Idegészítve a Calles-törvény vizsgálatát, egy áttekinthetőbb beosztás alapulvételével kísérlehetjük meg (amire különben már egy francia író, Paul Dudon is kényszerült) ismertetését.

A VALLÁSGYAKORLAT SZABADSÁGA. SZERZETESRENDEK.

A Queretarói törvény 3. szakaszának megfelelőleg a Calles-törvény is kimondja, hogy „a mexikói köztársaság területén bármely vallás gyakorlatát csak mexikói születésű kultusz-szolgák végezhetik“. (Cal. tv. 1. sz.) Vallásgyakorlat-

¹ Teljes hivatalos szöveg: Constitudón politica des los Estados Unidos Mexicanos. Eduardo Pallares. Mexico. Herrero Hermanos Sucesores 1923.

² Teljes hivatalos szöveg: Diario Officale. Mexico 1926, valamint teljes hiteles spanyol szöveg: Osservatore Romano, Róma, 1926 augusztus 5. számában és a törvény teljes szó szerinti francia fordítása, Jorge Gram: La Question du Mexique. Amsterdam, 1926. művének függelékében

hoz tartozik minden vallási cselekedet, szentségek kezelése, kiszolgáltatása, prédikáció, hitelesítés. (Cal. tv. 2. sz.) Aki az első szakasz rendelkezéseit megszegi, azt közigazgatási úton 500 pezo jelenlegi árfolyamon 1.450 pengő) pénzbüntetéssel vagy behajthatatlanság esetén 15 napig terjedhető szabadságvesztéssel büntetik.

A Queretarói konstitúció 130. szakaszának 7. §-a kimondja, hogy az egyes államok kormányzói határozzák meg a helyi szükség szerint az ott működni engedett lelkészek maximális számát.

Templomok csak akkor használhatók vallásgyakorlat céljára, ha a hatóság azt az alkotmány 130. szakaszának 11. §-a alapján engedélyezi. Büntetés itt is 500 pezo vagy 15 nap. (Cal. tv. 19. sz.) Az alkotmány idevonatkozó rendelkezése szerint minden templomnak legyen egy felügyelője, aki felelős azért, hogy ott a törvényeket megtartsák.

„Minden közös vallási szertartás, cselekmény kizárólag a hatóság állandó ellenőrzése alatt álló templomoknak szigorúan a belsejében végezhető.” Aki ilyesmit a templomtól kívül rendez vagy celebrál, az nagyobb szabadságvesztéssel és II. osztályú pénzbüntetéssel bünhődik. (Cal. tv. 17. sz.) E szakasz büntető rendelkezése szabadságvesztéssel és még pénzbüntetéssel is sújt, nem pedig vagylagosan. A nagyobb szabadságvesztés az egyes mexikói államokban különböző tartamú, maximálisan hat év, a II. osztályú pénzbüntetés összege is különböző a 28 államban, de mindig több, mint 500 pezo.

Templomon kívül minden papi ruházat vagy különleges egyházi jelvény viselése tilos. Büntetés a szabadságvesztés maximuma és II. osztályú pénzbüntetés. (Cal. tv. 18. sz.)

A szerzetesrendeket az állam a Queretarói konstitúció 5. szakasza szerint nem törheti, mert nem engedheti meg az emberi szabadság kisebbitését sem az afról való időleges vagy örökös lemondást szerzetesi fogadalom dnén. Ezért minden szerzetesrend, szerzetesi élet és szerzetesi fogadalom tilos.

Ha a feloszlítás után a rend tagjai visszaállítják a közösséget, 1—2 évi szabadságvesztés a büntetésük, azoké pedig, akik a szerzetben hierarchikus rangot viselnek, főnök, prior stb., hat év. Nők a fenti büntetések kétharmadát kapják. (Cal. tv. 6. sz.)

Ide csatolhatjuk a preventív célzatú 7. szakaszt is, mely szerint azt, aki kiskorút rávesz szabadságáról szerzetesi fogadalommal való lemondásra, a maximális szabadságvesztéssel és II. osztályú pénzbüntetéssel sújtják, „még ha szülő-gyermekei kötelek van is köztük“. Nagykorúság esetében a büntetés első fokra enyhül. (Cal. tv. 7. sz.)

II. A HITOKTATÁS.

Már 1833-ban törlik az állami iskolákban a hitoktatást. Ugyanígy rendelkezik az 1857-es alkotmány is. De mivel időközben mindig visszaállították a vallásoktatást, azért a Queretarói konstitúció 3. szakaszában újból törli.

„Az állami oktatás laikus legyen és ilyen legyen a magánéleti és magasabb iskolák oktatása is.“ Büntetés 500 pezo vagy 15 nap. Visszaesés esetében nagyobb szabadságvesztés és II. osztályú pénzbüntetés és esetleg az iskola bezárása a szankció. (Cal. tv. 3. sz.)

Magániskolák csak akkor állhatnak fenn, ha az állami ellenőrzésnek alávetik magukat. Büntetés 500 pezo vagy 15 nap. (Cal. tv. 5. sz.)

Elemi iskolákat vallásos egyesületeknek vagy papoknak alapítani vagy vezetni 500 pezo, illetve 15 napi szabadságvesztés terhe alatt tilos. (Cal. tv. 4. sz.)

Hivatalvesztés vagy három évi nem alkalmazás terhe alatt tilos minden egyházi iskola tanulmányainak beszámítása vagy bizonyítványainak elismerése. (Cal. tv. 12. sz.)

III. SAJTÓSZABADSÁG. VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁSI, EGYESÜLÉSI ÉS GYŰLEKEZÉSI JOG,

A) A Queretarói konstitúció egyik legsúlyosabb szakasza a 130., amely 15. §-ában rendelkezik a vallásos folyóiratokról. Ennek megfelelően Calles törvénye szerint: „Vallásos vagy akárcsak címük, vagy irányzatuk miatt vallásos színezetű folyóiratoknak politikai eseményekről, hatóságok cselekedeteiről, amennyiben ezek közzétételre vonatkoznak“ nagyobb szabadságvesztés és II. osztályú pénzbüntetés terhe alatt tilos írniok. (Cal. tv. 13. sz.)

A fokozatos sajtójogi felelősséget (szerző, szerkesztő, kiadótulajdonos) a Calles-törvény 14. szakasza állapítja meg és a 13. szakasz ismételt megszegése esetében a folyóirat beszűntetésével büntet.

B) „Az az egyén, aki valamely vallási gyakorlat során nyíltan izgat, akár írásban, akár beszédben és a politikai intézkedésekkel szemben nemtetszést vagy a törvényekkel szemben engedtlenséget szít,“ hatévi szabadságvesztéssel és II. osztályú pénzbüntetéssel bünhődik. (Cal. tv. 8. sz.)

Egytől öt évig terjedő szabadságvesztés büntetésének terhe alatt tilos a papoknak bírálni akár nyilvános, akár magánegyesületben (junta), akár vallásgyakorlatkor, akár vallási propaganda kapcsán az ország alaptörvényeit, az egyes hatóságokat vagy a kormányzatot általában. (Cal. tv. io. sz.)

C) Papok nem alkothatnak politikai egyesületet. Szankciói: szabadságvesztés és I. osztályú pénzbüntetés. Az egyesületet a hatóság azonnal feloszlatja. (Cal. tv. n. sz.)

Tilos minden olyan egyesület vagy politikai csoport alkotása, amelynek elme oly szót tartalmaz, mely szerint az egyesület vallási vonatkozású. Ily egyesületek alkotói és vezetői nagyobb szabadságvesztéssel és II. osztályú pénzbüntetéssel bünhődnek. A hatóság az egyesületet azonnal feloszlatja. (Cal. tv. 15. sz.)

D) Tilos politikai gyűlések tartása a templomokban. Ha a pap ezt szervezte, akkor nagyobb szabadságvesztés és II. osztályú pénzbüntetés, ha csak tűrte, akkor I. osztályú pénzbüntetés és a kisebbfokú szabadságvesztés a büntetése. A kormányzat ideiglenesen vagy véglegesen bezárhatja a templomot. (Cal. tv. 16. sz.)

És talán ideiktathatjuk, mivel a tágértelmű „morális erőszakáról is szól, a 9. szakaszt is. E szerint: Ha a nyolcadik szakaszban büntetett izgatás (lásd feljebb) következményeképp tíznél kevesebben összejönnek, hogy fizikai vagy morális erőszakot alkalmazzanak a hivatalos hatalom és annak képviselőivel szemben, vagy ha fegyverkeznek, mindegyikük egyévi szabadságvesztéssel és II. osztályú pénzbüntetéssel bünhődik. Ha az ily gyülekezetek szervezője pap, hatévi szabadságvesztéssel büntetik, azonkívül bírói ítélet alapján 1—4. fokig terjedő súlyosított büntetéssel. Ha a résztvevők száma tíz vagy tíznél több, akkor a büntető törvénykönyv 1123. és 1125. szakaszát kell alkalmazni. (Cal. tv. 9. sz.)

IV. EGYHÁZI VAGYON.

A Queretarói konstitúció 27. szakasza minden egyházi vagyont a nemzet tulajdonának nyilvánít. Ennek megfelelőleg a Calles-törvény kimondja: „A vallásgyakorlatra szánt templomok a nemzet vagyonát képezik és a szövetségi kormányzat jelöli ki azokat, amelyek továbbra is eredeti rendeltetésüknek fognak szolgálni.“ Azonkívül: „püspöki paloták, szemináriumok, menhelyek, kollégiumok, kolostorok és bármilyen vallási célt szolgáló épületek“ ugyancsak az állam tulajdonába mennek át és a szövetségi, esetleg a tartományi kormányzat szabadon rendelkezik ezekkel. Aki ily épületet lebont, átalakít, rongál, 1—2 évi szabadságvesztéssel bünhődik, azonkívül peres úton érvényesíthető kártérítési kötelezettséget visel az állammal szemben. (Cal. tv. 22. sz.)

A Queretarói konstitúció 130. szakaszának 5. §-a szerint: „A törvény semmiféle egyháznak nevezett vallási szervezet jogi személyiségét el nem ismeri“

„Az egyházaknak nevezett vallási szervezetek, bármilyen legyen is krédójuk,“ nem szerezhetnek és nem bírhatnak sem ingatlant, sem azon nyugvó vagyont. Mindezek az állam tulajdonába mennek át. Az eltitkolás büntetése kétévi szabadságvesztés. (Cal. tv. 21. sz.)

A Queretarói konstitúció 130. szakaszának 15. §-a szerint pedig vallási egyesületek javára papok nem örökölhetnek és sem közvetve, sem közvetlenül nem is szerezhetnek ingatlan javakat. Továbbá papok egyáltalában csak a negyedfokú rokonság keretén belül örökölhetnek.

V. A RENDELKEZÉSEK VÉGREHAJTÁSA.

A végrehajtás megkönnyítésére elrendelik egy jegyzék készítését a templomokról és a vallási kultusz céljaira engedélyezett templomok felügyelőiről. Ezt 1.000 pezo (2.900 pengő) büntetésnek terhe alatt az önkormányzati hatóságok kötelesek elkészíteni és a jegyzék egy hitelesített példányát az életbelépéstől számított egy hónapon belül a belügyminisztériumba kötelesek eljuttatni. (Cal. tv. 31. sz.)

A törvény végrehajtása a szövetségi kormányra tartozik, amiben az egyes államok kormánya és az önkormányzatok vannak segítségére. (Cal. tv. 23. sz.)

Ezenkívül a Calles-törvény a 24. szakasztól a már említett 31. kivételével egészen a 33., utolsó szakaszig változatos időtartamban felfüggesztést, hivatalvesztést és 109-től 1.000 pezóig terjedő pénzbüntetést állapít meg minden önkor-

mányzati tisztviselő számára, aki elmulaszt intézkedni vagy jelentést tenni a törvény valamelyik rendelkezésének megsértése esetén.

A törvény rendelkezéseinek megsértését bárki jelentheti. (Actio publica.) (Cal. tv. 20. sz.)

És végül az átmeneti rendelkezések 3. szakasza kimondja, hogy a Calles-törvényt „könnyen olvasható nyomtatásban függesszék ki a templomajtókra és mindazon helyekre, ahol vallásos gyülekezését szoktak tartani“.

CALLESNEK ezen, itt bőven ismertett törvényéhez mindenképp előtt néhány formai észrevételünk lenne. Feltűnő, hogy a Calles-törvény szövegezéséből szószerint átveszi a Queretarói alkotmány megfelelő részeit és csak azután, külön bekezdésben adja a maga kiegészítő szabályait és megszabott büntetéseit. Ennek a kétségkívül tudatos szövegátvételnél nem mindennapi okát azt hiszem az alkotmánytörvény 136. szakaszában találjuk meg. Az alkotmány ezen utolsó szakasza ugyanis délvidéki ünnepélyességgel, önmagának, a Queretarói törvénynek örök érvényét állapítja meg. Ezen 136. szakasz szerint ezt az alkotmányt sem forradalom, sem törvény hatályon kívül nem helyezheti, mert az mindig újra és újra feléled és előreható erővel eltöröl minden vele ellentétes törvényt. Eléggé merész ez a rendelkezés, mert még ha nem is gondolunk arra, hogy Mexikónak már eddig, nem is másfélszáz év alatt majdnem negyven alkotmánya volt, de maga a törvény is ellentmond az ünnepélyesen kinyilvánított örökérvényűségnek a 39. szakaszban, amelyben érintetlenül a népre ruhazza az alkotmányváltoztatás jogát. Ez az ellentmondás azonban nem zavarja a mexikói forradalmi kodifikátorokat, sőt magát Callest sem, aki törvényében szigorúan ragaszkodik az eredeti szöveghez, nehogy a 136. szakaszra hivatkozva vonják kétségbe törvényének érvényességét. Azonkívül feltűnő a szövegezésben, hogy mindenütt „bármilyen“, „akármilyen“ vallásról van szó, szigorúan többesszámban, valamint az, hogy még a „pap“ kifejezés is ritkán fordul elő benne, inkább „templomgondozó“-ról, „a kultusz szolgálói“-ról vagy „vallási cselekményeket, szertartásokat végző“ személyekről beszélnek az egyes szakaszok. A törvények vallásellenessége tagadhatatlan, de a törvényhozó meg akar maradni ennél az általánosságnál és kerülni akarja a látszatát annak, mintha a rendelkezések különösképpen a katolikusok ellen irányulnának. Ennek a kérdésnek a tisztázása rendkívül fontos az egész mexikói helyzet megértése céljából. Először is minden vallásellenes törvény szükségképpen katolikusellenes egy országban, amelynek lakossága 95%-ában katolikus. De közelebbről a törvénynek a szerzetesekre vonatkozó szakaszai, vagy az állami tulajdonba menő egyházi épületek felsorolása világosan mutatja, hogy a törvény első sorban a katolikusokra vonatkozik. Azonkívül CaÚes 1925 farsangján Perez, alias Garatuzza apasztata pap főhatósága alatt megalakította a „mexikói ortodox katolikus apostoli egyházat“, amelyet erőteljes állami támogatásban részesített mindaddig, amíg végérvényesen meg nem bukott ez a Náhuatl indián dialektusban éneklő szekta. A Calles-törvény életbeléptetése után pedig Tejada belügyminiszter a kormányzat nevében felajánlotta a püspöki karnak az elkobzott egyházi vagyont egy részének visszajuttatását, ha elszakad Rómától és nemzeti egyházat alakít. Az ajánlat igen éles és határozott visszautasításban részesült. Erre

feleletül Calles rendeleteket bocsátott ki (1926 november 25), amelyekben a magánházakban való misemondást és a kézírásos röpiratok terjesztését is bünteti. Mindezekből, azt hiszem, nyilvánvaló, hogy bár a törvények szövegezése megtévesztő lehet, azok célzata határozottan katolikusellenes.

Tartalmilag vizsgálva a fenti törvényeket azok etikai és jogi megítélésénél három szempontot kell figyelembe vennünk. Különbséget kell tennünk, mert valóban lényegbeli és erős fokozati különbség van a) az egyház és állam szétválasztására irányuló törekvések, b) az úgynevezett kultúrharc és c) az egyházüldözés között.

Liberális államokban gyakran találkozunk az egyház és állam szétválasztására irányuló törekvésekkel. Mégis ez a szétválasztás a maga elméleti tisztaságában alig valósult meg valahol is. Mert ez csak annyit jelent, hogy az állam a maga berendezkedésében, a maga céljainak elérésében nem veszi tekintetbe az egyházat és semmi többet. Szeparálja magát az állam az egyháztól, de nem helyezkedik vele szembe. A vallásgyakorlat, a magán vallási oktatás, a hitterjesztés és a propaganda teljes szabadsága az ilyen elválasztásnál érintetlen marad. Az állam az egyes felekezetekkel egyenlően bánik, helyesebben egyformán nem törődik velük és bár az egyház szempontjából még ez a szétválasztás sem közömbös, hanem ellenséges magatartása az államnak, mégis az ilyen szétválasztás még nem sérti az egyház létérdekét, mert hiszen az egyház ereje nem az állami elismertségben van. Hollandiának és az Uniónak a példája mutatja, hogy az ilyen szétválasztás az államnak ugyan nem jelent hasznot, de különösebb bajt sem, az egyházra nézve pedig igen jól elviselhető. Semmi esetre sem mondhatjuk a fentiek alapján azt, hogy ami Mexikóban folyik, az egyszerűen az egyház és állam szétválasztása, mert az állam nem elégszik meg azzal, hogy magát minden egyházi befolyástól függetleníti, hanem ezen túl igen erősen belenyúl az egyház életébe és korántsem helyezkedik a nemtörődés álláspontjára.

A kultúrharcban egyház és állam valóban harcban állanak egymással. A kultúrharcot három dolog jellemzi. Először, hogy az állam a maga hatalmi eszközeivel korlátokat szab a vallás konkrét érvényesülésének. Másodszor az állam igyekszik az egyház befolyását a társadalomra, akár a nevelés útján, akár az irodalom vagy propaganda révén történik is ez, csökkenteni vagy megsemmisíteni. A kultúrharcban az állam vallástalanítani akarja a társadalmat. És ha az általános emberi alapjogokat, legalább elvileg, tiszteli is, az egyházi propagandát és a szerzetesek működését elnyomja, mert károsnak tartja és polgárait védeni akarja ez ellen a befolyás ellen. Ugyanezért igyekszik az egyházi vagyont csökkentésére vagy megsemmisítésére. És harmadszor karakterisztikuma minden kultúrharcnak, hogy hol hazafias indokolással, hol az állam tekintélyére hivatkozva a legélesebben Róma ellen fordul és nem ismeri el a katolikusoknak a pápától való bárminő függését sem. A mexikói helyzet ma a kultúrharc képét mutatja. Az állam a papi hivatás gyakorlását szigorú feltételekhez köti, meghatározza az egyes államokban a papok maximális számát, akik ott működhetnének, megállapítja a templomok számát is és tilt

minden vallási cselekményt a templomon kívül és így a maga ellenőrzése alá veti a vallásos élet minden megnyilvánulását. A társadalom vallástalanítását célozza a hitbuzgalmi folyóiratok korlátozásával, az egyházi propaganda teljes elnyomásával, a magániskolák vallástanításának a tiltásával és a vallásos egyesületek feloszlásával. Az egyházi vagyont minden kártérítés nélkül teljesen elkobozza. És a Rómával szemben való harcra mutat Tejada miniszter említett ajánlata és a Perez-féle szakadár egyház államtámogatással megkísérelt megalkotása.

Az egyházüldözés célja az egyház teljes és tökéletes megsemmisítése, a vallás kiirtása. így az egyházüldözés természetéből következik, hogy az inkább a gyakorlatban és a ténylegességekben nyilvánul meg, mint a törvényekben. Mégis már maguk a mexikói törvények is azt mutatják, hogy ott egyházüldözés folyik, amennyiben már a rendelkezések szankciójaként is büntetéseket állapítottak meg az egyes szakaszokhoz. Ezek a büntetések tisztán egyházüldözésre vallanak, mert oly cselekményeket sújtanak (kivéve esetleg a 9. szakaszt), melyek önmagukban véve nem rosszak, kinek sem ártanak, erkölcsileg egyesek legfeljebb közömbösek (jogos kritika gyakorlása, egyesülés, papi ruha viselése), mások meg határozottan erkölcsileg jók (oktatás, menhelyek fenntartása stb.), de mindenesetre olyanok, amelyeket a *ius naturale*, ez a minden törvényhozás felett álló, az emberiség jogérzetében gyökerező jogi ideál sohasem ismerhet el bűnnek. És egyházüldözésre vall a büntetések aránytalansága is, valamint mindennél világosabban mutatja ezen rendelkezések egyházüldöző természetét az, hogy a törvény a büntetések kiszabását (kivéve a 9. szakasz egy esetét) mindenütt a végrehajtó hatalomra bizza, azaz kikapcsolja a független bíróságot. Ezzel az önkénynek beláthatatlanul széles tere nyílik. Ha pedig végül tekintetbe vesszük azt, hogy mindez, a törvények és végrehajtásuk, a büntetések és azok kiszabása — Mexikóban van, a forradalmaknak, a diktatúráknak és a felelőtlenységnek ezen igazi földjén, akkor, gondolom, nem kételkedhetünk abban, hogy Mexikóban valóban egyházüldözés folyik.

Calles ezen törvényének 1926 augusztus elsején kellett életbe lépnie. Július 25-én a mexikói egyház nyolc érseke és 29 püspöke közös pásztorlevelet adott ki,¹ ebben kiközösítenek az egyházból mindenkit, aki a törvények végrehajtásában részt vesz és az életbelépéssel egyidejűleg XI. Pius pápa engedélyével proklamálják az egyházi sztrájkot. E szerint a templomok állandóan nyitva maradjanak, de oly nyilvános istentisztelet, amelyhez pap közreműködése szükséges, nem tartható. A templomokat gondozó papok visszavonulnak és a templomokat a hívőkre bízják. Az egyházfők intik a lakosságot, hogy ne adja gyermekeit a vallásellenes iskolákba és felszólítják a katolikus híveket a passzív ellenállásra.

Ez a pásztorlevél elérte célját: felrázta a katolikusokat. Mindenki belátta, hogy itt már igazán végsőig menő harc folyik. A vallásos érzés elemi erővel lobbant fel az egész országban. A sztrájk megkezdése előtti hetekben naphosszat szolgáltatták a szentségeket, a templomok

¹ Teljes szövegét lásd: *Osservatore Romano*. 1926, november 18.

zsúfolva voltak. Július 31-én utoljára mondták misét a templomokban, utána elvitték az oltáriszentséget, lefedték az oltárait és az egyház nagypéntek komor hangulatában várta a másnapot. Calles válaszul elrendelte az összes templomok bezárását, a hívők azonban váltakozva állandóan a templomokban tartózkodtak, úgyhogy a katonaság erőszakhoz folyamodott. Igen sok helyütt összeütközés volt, amelyeknek során, amint néhány ismert adatból összeadtam, 8 templom bezárásánál 203-an estek él, ezek közül százan a Santuario templom előtt. Mégis a templomoknak csak egy kis részét tudták bezámi. A küzdelem igen elvadult, Morones miniszter például a parlamentben beszélve, felszólította a lakosságot, hogy gyilkolja meg a forradalmi érzésű papokat.

Az egyházi sztrájkjal egyidejűleg kezdődött a katolikus lakosság bojkott mozgalma. Ezt a papság jóváhagyásával a feloszlatott egyesületekből („A mexikói ifjúság katolikus akciója“, „Columbuslovagok“, „Keresztény munkásszövetség“ stb.) alakult Vallásvédelem Ligája szervezte. Titkos központból irányították a mozgalmat, röpiratok százaival árasztották el az országot és minden vidéknek, falunak, sőt a városokban az egyes háztömböknek is megvolt a maguk bojkott vezetőjük. A röpiratok tartalma körülbelül a következő: bojkott alá essenek a vallástalan iskolák, újságok, kereskedések, orvosok, ügyvédek, gyárosok, iparosok. Beszüntetendő minden felesleges pénzkidadás. Teljesen bojkottálni kell a szórakozó helyeket és a lehetőségig bojkottom a vasutat, villamost, autókat, mérsékelni kell a villanyáram fogyasztását. Élelemben, ruházatban mindenki csak az elkerülhetetlenül szükségeset vásárolja be. A bankoktól a pénzt mindenki vegye ki.

Nyilvánvaló, hogy ez a mozgalom sikere esetén súlyos gazdasági krízishez vezet. A Vallásvédelem Ligája ennek tudatában volt. A bojkott provokálása és a várakozást meghaladó sikere¹ mutatja, hogy milyen ellenszenvet és elkeseredést keltettek a mexikói lakosságban az egyházüldöző rendelkezések. Az El Buen Tono dohánygyárnak, amely katolikus munkásait elbocsátotta, napi bevétele 14.000 pezóval csökkent, ami különösen jelentős, adat lehet azok szemében, akik tudják, hogy mily nehéz dolog a dohányzásról leszokni, vagy azt mérsékelni. Az állami villanygyár bevétele napi 10.000 pezóval kevesedett. Az állami sorsjáték deficittel végződött, mert míg maga a főnyeremény 125.000 pezo értékű volt, addig összesen csak 50.000 pezóért adtak el sorsjegyet. A Modela-sörgyár a csőd szélére került és a sörárakat a felére szállították le. A színházak és mozik jegyeinek ára a réginek egytizede lett és mégis soknak be kellett zámia. A pueblai textilgyárakban hetenként 3 napig szünetelt a munka. A bankoknál valóságos „run“ volt és a bojkott első hetében 7 millió pezót vettek ki és az első hat hétben pedig több mint 35 millió pezót utaltak át az Egyesült-Államok bankjaiba. Calles megkísérelte erőszakkal elnyomni a mozgalmat. A Vallásvédelmi liga vezetőit elfogták és az egész országban különféle csapatok kegyedenkedtek generáisaik vezetése alatt. Az elkeseredettség azonban igen nagy volt és a bojkott sikere oly lelkesítően hatott, hogy még erőszakkal sem tudták elnyomni.

¹ J. Echeverria id. m. 109. és köv. 1.

A bojkott harmadik hónapjában megbukott a Tampico és a Britto-bank, nemsokára a Milenobank is. Bányák beszüntették a munkát, mert nem volt pénzük és munkászavarok törtek ki. Az Egyesült-Államok tekintettel a gazdasági válságra, felfüggesztették exportjukat Mexikó felé. A kormányzat terrorja a bojkott letörésére ekkor már annyira rettenetes volt,¹ hogy liberális polgári körök megalakították a „Szabadságvédelem Civil Szövetségét“ és a tampicói szabadelvű diákszervezet nyíltan csatlakozott a bojkott mozgalomhoz, mert mint manifesztumuk mondja, a kormányzat eltörölte a szabadságot. A pezo mélypontját érte el és Páni pénzügyminiszter megbukott. De Calles azért nem engedett és két kereskedelmi kamarát, amelyek felajánlották a közvetítést, egyszerűen feloszlattott.

Az országban mindenütt zűrzavar, fejetlenség lett úrrá. Sonorában a yaquí indiánok sereget szerveztek a kormány ellen, néhány a központtól távoleső állam a függetlenségét deklarálta és összesen 23 államban voltak felkelések és harcok. Calles pedig sorra bocsátotta ki rendeleteit és megmaradt erőszakos eszközei mellett. Így lett Mexikó állandó polgárháború színhelye. Callest mégsem lehetett legyőzni, de ő sem vitte keresztül akaratát és terrorjává) nem sikerült nyugalmas államéletet biztosítania. Néha hatalmas tüntetések rázzák meg Mexikó földjét és ilyenkor a kormányzat tehetetlen a tömeggel szemben. Legutóbb az egyetlen kihallgatás után agyonlőtt Pro Mihály igen népszerű fiatal jezsuitának a temetése volt óriási, de csendes tüntetés. De különben Calles uralmi területén változatlanul folyik az egyház-üldözés, amelyről Néróra emlékeztető dolgokat közölnek maguk az Európába eljutó mexikói lapok és a cenzúrán átsempészett levelek. Mexikó lakossága igen erősen csökken, mert sokan hagyják el az országot és az Unió területére költöznek. Magában Chicagóban körülbelül 30.000-en élnek, de az Unió minden déli államában nagy a számuk. A felkelések még ma is tartanak. A felkelő seregek most egyesültek és főhadiszállásuk a köztársaság legnagyobb csendesóceánmenti kikötővárosában, Manzanillóban van.

Mi célja és mi értelme van a polgárháború felszításának, a vallás elnyomásának? Hiszen mindenki előtt nyilvánvaló, hogy az ilyen küzdelemnek elsősorban maga az állam vallja kárát. Talán közelebb hoz ennek a kérdésnek a megértéséhez különösen minket magyarokat az elmúlt évek kapcsán az, ha tudjuk, hogy Mexikó ma már nem tekinthető polgári államnak, mert ott valójában a polgári köztársaságok külső formái és névhasználata mögött kommunista uralom van.²

Callest elnökké választása után első útja Moszkvába vezette, ahol bizonyosan sok tapasztalatot gyűjtött, azután Németországba ment, ahol észrevehette, hogy az európai közvélemény mennyire tájéko-

¹ Lásd: Francis McCullagh: Mexico c. cikkét. The McClure Newspaper Syndicate, Newyork. Art. I.

² V. ö. W. F. Montavon: The Facts concerning the Mexican Problem. Washington. 1926, valamint a Columbus Lovagok röpiratait: Red Mexico, Mexico? és Mexico, Bolshevism the Menace. New-Haven. 1926, továbbá D. Brigido Caro: Plutarco Éliás Calles, Dictador Bolsheviqne de Mexico című igen érdekes könyvét, Los Angeles.

zatlan Mexikót illetőig, hiszen őt, a szabadkőművest, a volt szocialista agitátort, aki a háború alatt Sonora véreskező kormányzója volt, Németországban még a katolikus sajtó egyrésze is örömmel üdvözölte.

Azt a napot, amelyen Petrovsky, a Szovjet első mexikói követe a köztársaság földjére lépett, Galles nemzeti ünneppé nyilvánította. Petrovsky, mielőtt 1926-ban állomáshelyén felváltotta volna Kollontai Alexandra, aki Oroszországnak 1918-ban volt hírhedt közoktatásügyi nepbiztosnője, hálálkodó búcsúnyilatkozatot tett, amelyben többek között a következőket mondja:

„A mi eszményünk annak a szovjetrendszernek a terjesztése, amely a hitelenségei alapul. A legjobb terület erre Latin-Amerika... Az orosz tanok termékeny talajra találtak Mexikó földjén. Az orosz és a mexikói törvényhozás édes testvérek... A vallás terén a mexikói kormányzat a Szovjet példáját követte és nem tett egyebet, mint Oroszország a jelen uralom kezdetén.“

Végezetül még megköszöni Petrovsky, hogy a kormánnyal egyetértve szabad propagandát folytathatott. Petrovskynak igaza van. Ma Mexikó két leghatalmasabb pártja a Orom (Confederacion Regiional Obrera Mejicana) és a C. G. T. (Confederacion General Trabajadora), az előbbi a kommunista városi munkásság pártja, az utóbbi a kommunista földműveseké. Szervezeteik korlátlan propagandát folytathatnak mindenfelé és agitátoraik vasúti szabadjegyet és több más álhimi kedvezményt élveznek.

Ezekre és a 80.000 főnyi katonaságra, amelyet működése alapján joggal nevezhetnénk terrorseregnek, támaszkodik Calles. A választásokat legfeljebb csak az uralkodó csoportok belső torzsalkodásai befolyásolják, de a népakarat nem nyilvánul meg azokon. Különböző elképzelhetetlen lenne, hogy például 1925-ben a kongresszus 298 tagja közt az ország 15 milliónál több katolikusának egyetlen egy képviselője sem volt. Ma a „Camara di dipurados“ majdnem teljesen és nagyobb részében a szenátus is kommunistákból áll. Ily viszonyok mellett természetesen az egész közélet ki van szolgáltatva a hatalmon lévő csoportnak. Calles kormányáról nem mondhatjuk el, hogy a legtiszteletreméltóbb személyiségek alkotnák: Morones munkaügyi miniszter régi ismert kommunista, Púig közoktatásügyi miniszter Texasban rágalmozás miatt ült, a földművelésügyi miniszter pedig egy nyugalmazott — bikaviador. Méltó ezekhez Perez, aki katonaszökevény és aposztata pap, akinek hivatalos címe a kormányzat jóvoltából így hangzik: „a mexikói katolikus egyház vörös püspöke“. És egy kultúrdokumentum: az államfőnek a lányát 1925-ben farsangi királynőnek választották. Trónbeszédében a fiatal szuverén kifejezte akaratát, hogy az országban hangos vígság uralkodjék és megnyitotta a farsangi menetet, amelyben az enyhébb fajta látványosságok közé tartozott az, amint sátán király karjaiba zár egy apácát, vagy a barátoknak és apácáknak igen szabados mókázása.¹ Callest pedig nagyon jól jellemzi 1926 április 3-i beszédének e részlete:

„Szörnyű küzdelmet kell kiállanunk, — egy küzdelmet a múlt ellen, egy küzdelmet azon dolgok ellen, amelyek most remélhetőleg örökre eltűnnek a földről. Bizonyos embereknek, az ország gazdagjainak és arisztokratáinak az

¹ Lásd: Paul Dudon cikkét. Études. Paris. 187. k. 9. sz.

önzése meg akarja akadályozni a mi haladásunkat. Hihetetlen, hogy ebben az országban még mindig vannak reakciósök, akik ma, a nagy szociális átalakulások korszakában is, lehetségesnek tartják, hogy a vallás zászlóit kibontsák és hogy egy kiváltságos osztály védelmére új polgárháborúra esküdjenek. A kormányzat azonban elhatározott és programját teljesen keresztülviszi, tekintet nélkül a sekrestyések fintoraira és a lusta barátok papolására. Hihetetlen, hogy még a mi korunkban is fel akarják tartóztatni a haladást és hogy a vallás nevében forradalmat jelentenek.“

Calles most, elnökségének végén, ezen a véres egyházüldözésen kívül más valami eredményre nem igen tekinthet vissza. Nagy külpolitikai terve, hogy az összes középamerikai köztársaságokat Mexikó fennhatósága alatt egy Közép-Amerikai Szövetséges Tanácsköztársaságba egyesítse, megbukott az általa szított nikaraguai forradalom leverésével. Országának belhelyzetét pedig állandó lázongások és a teljes eladósodás jellemzi, ami az újonnan megválasztott elnök, Obregon alatt is így fog maradni.

Ez a helyzet Mexikóban. Bizonyos, hogy ma azon a földrészen több igazságtalanság és kegyetlenség történik, mint bárhol máshol. És a minden beavatkozásra máskor oly készséges Egyesült-Államok a mexikói helyzet ily mérvű elfajulását néma nyugalommal tűrik. De az U. S. A.-ban ható tényezők, Gonzales száműzött durangói érsek szavai szerint „sokkal többre becsülik a mexikói ezüstöt és petróleumot, mint a mexikói lakosságot, amelyet alacsonyrendű emberfajtának tartanak“. Pedig Mexikó lakossága tehetséges, lelkes és sok előnyös tulajdonsága van. Mindenesetre jobb sorsra érdemes. De mindenekelőtt mindnyájan emberek, akiknek született joguk van a rendezett élethez, munkához és nyugalomhoz. És talán éppen a Calles-törvény 6. szakaszában oly szépen hangoztatott emberi szabadság alapján — a vallásszabadsághoz is.

A mostani üldözés alatt sokan szinte páratlan hősiességnek adták tanujelét. Szemem előtt elvonnulnak azok a rettenetes képek, fotográfiai, amelyeket a mexikói lapok közöltek a kivégzésekről és az áldozatokról. Kegyetlen képek! A keresztrefésített fiatalembernek, Bonilla Manuelnek, megnyerő arca és mind a többiek, akik életükkel adóztak Callesnek... Sokan vannak, nagyon sokan. A mexikóiak mártírként tisztelik őket. Az elvakultság és a gyűlölet rémtettei esek. De talán még lázítóbb a törvények szelleme, amely a jog igen bő köpenyébe burkolózva megtagad minden szabadságot és kigúnyolja a legegységesebb emberi jogokat éppen az emberi jogok és a szabadság védelme nevében.

IFJ. JAMBREKOVICH LÁSZLÓ.